

Ontucht, desertie en doodslag... voorouders voor de krijgsraad

Door vrijwilligers van het Noord-Hollands Archief worden vele archieven nader toegankelijk gemaakt, die zowel interessant zijn voor genealogen, als voor bezoekers die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van het strafrecht. In de archieven van de Krijgsraad voor Noord-Holland en Utrecht, over de periode 1793-1913 zijn interessante dossiers te vinden over dienstplichtig militairen en beroepsmilitairen. Voor de Noord-Hollandse krijgsraad verschenen militairen die in Noord-Holland of Utrecht gelegerd waren. In de dossiers zitten vaak naast het vonnis ook andere informatieve stukken over de militair. Zo kan er een uittreksel uit het stamboek van militairen in zitten, met gegevens over geboortedatum, namen van de ouders en een omschrijving van de uiterlijke kenmerken van de militair. Ook staat in het uittreksel van het stamboek informatie over de militaire loopbaan van de veroordeelde soldaat. Enige jaren geleden is een index gemaakt op het archief van de krijgsraad, die zowel via onze website, als op papier in de studiezalen van beide locaties is in te zien. De stukken zelf kunnen worden aangevraagd in de studiezaal van de Jansstraat 40 te Haarlem. Hieronder volgen enkele voorbeelden uit dit archief.

Mishandeling met een sabel

In het dossier over Philip Seket zitten twee veroordelingen van deze soldaat in 1818. Hij was huzaar van de 7^e compagnie, zes regiment huzaren. Hij had al enige jaren als huzaar in het leger gediend. In 1811 en 1812 had hij deelgenomen aan de veldtochten naar Rusland en in 1813 meegedaan aan een veldtocht te Duitsland. Daarna was hij een keer veroordeeld wegens desertie in vreedstijd. Hij kreeg hiervoor verschillende straffen. Allereerst een ontorende straf. Voor het front van de parade werd zijn kokarde afgenomen, om deze vervolgens een half jaar niet te mogen dragen. Daarnaast kreeg hij rietslagen en acht dagen gevangenisstraf. In 1818 werd hij voor iets heel anders veroordeeld. Seket liep de dronken bij de Amsterdamse poort te Haarlem. Bij de poort stond Cornelis Smidts koeken te verkopen. Seket vroeg aan de man hoe laat het was. Cornelis Smidts zei dat niet te weten. Seket werd woedend en reageerde: *"Lompe, bliksemse boer. Sta je nog on de poort en je weet niet hoe laat het is?"* Seket pakte zijn sabel en prikte Smidts hiermee in zijn linkeroog. Smidts raakte ernstig gewond en werd aan dat oog blind. Toen Philip Seket zich hiervoor moest verantwoorden voor de krijgsraad, verklaarde hij, dat hij er zich er niets meer van kon herinneren. Hij was dronken geweest. Seket kreeg vijf jaar tucht- of rasphuis en werd uit de militaire dienst gegooid. Philip Seket was geboren te Amsterdam en gedoopt op 12 juni 1787. Hij was de zoon van Gerrit Seket en Johanna Maria Krukenberg.

[bron: archief Krijgsraad Noord-Holland inv.nr 27, dossier 309, jaar 1818]

Verpanden van sabel

De Amsterdamse Joseph Bernardus Cramer, korporaal van het tweede regiment dragonders, dat te Haarlem gelegerd was, had iets minder ergs gedaan met zijn sabel. Hij had in de kroeg van Pieter van der Norm te Haarlem geld geleend van de dochter en vrouw van de kroegbaas. In ruil daarvoor moest hij zijn sabel als onderpand afgeven. Bij terugkeer in de kazerne leende hij geld van kameraden om zijn wapen weer terug te krijgen. Helaas kwam de legerleiding hier achter. Voor het verpanden van zijn sabel kreeg hij veertien dagen gevangenisstraf van de krijgsraad. Cramer was te

Amsterdam geboren op 20 mei 1823. Hij was de zoon van Hendrik Cramer en Catharina de Wit. Hij was in november 1845 in dienst gekomen en had een contract als dragonder getekend voor zes jaar. Uit de registers van de burgerlijke stand blijkt dat hij niet zijn hele leven dragonder is gebleven. Zijn beroep bij zijn huwelijk was sjouwer. Op 7 juni 1854 trouwde hij te Amsterdam met Johanna Golberdinge, een dertig jarige fruitverkoopster.

[bron: archief Krijgsraad Noord-Holland inv 106, dossier 13, jaar 1848]

Honger

De negentienjarige huzaar Jan Bude liep vlak voor Sinterklaas op 4 december in 1873 over de Grote Markt te Haarlem. Hij was zonder toestemming van zijn corps afwezig en durfde niet meer terug te keren naar de kazerne te Haarlem. Hij had een vreselijke honger. Hij liep langs de etalage van de spekslager Boller en zag daar heerlijke worsten hangen. Hij ging de winkel binnen en vroeg hoe duur de worsten waren. Twee worsten kostten 80 cents. Helaas had hij niet genoeg geld bij zich. Hij pakte de worsten weg en liep hard de winkel uit. De winkelierster begon te gillen en haar broer ging achter de dief aan en pakte hem beet. De straf van de krijgsraad was niet mild. Hij kreeg een jaar gevangenisstraf en werd vervallen van de militaire stand. Jan Bude was te Amsterdam geboren op 4 februari 1854. Zijn moeder heette Margaretha Maria Bude. De naam van zijn vader was onbekend. Jan Bude trouwde te Amsterdam op 9 augustus 1876 met de negentienjarige dienstbode Anna Maria van Beek. Zij was de dochter van Franciscus van Beek en Harina Wouters. Jan Bude was bij zijn huwelijk 22 jaar en kistenmaker. Het huwelijk werd op 12 februari 1889 voor de rechtbank ontbonden op grond van overspel van Jan.

Diefstal van kameraad

Hijman Abraham de Vries had in juli 1875 op 18-jarige leeftijd een contract getekend bij het leger voor zes jaar. Hij kreeg bij het tekenen van zijn contract dertig gulden handgeld. Zijn loopbaan bij het leger zou echter maar een paar maanden duren. Hij werd ingedeeld bij het eerste regiment huzaren. In september logeerde hij in de kazerne te Haarlem. Daar pikte hij op de slaapzaal f 2,50 uit het geldkistje van soldaat Mekel, die naast hem lag te slapen. In de stad gaf hij het geld uit. Nou lijkt f 2,50 een klein bedrag, maar in 1875 was dat tamelijk veel. Een arbeider verdiende toen ca. f 10,- per week. Uit het register van kleine straffen blijkt dat Hijman een hekel had aan paarden poetsen en het schoonmaken van zijn wapens. Voor het achterwege laten van het poetsen kreeg hij een paar keer straf. Ook was hij gestraft voor ongepast antwoord geven aan zijn meerdere. Voor de diefstal van het geld kreeg hij één jaar de straf van de kruiwagen (dwangarbeid). Tevens mocht hij niet meer bij het leger dienen. Hijman Abraham de Vries was te Amersfoort geboren op 8 januari 1857. Zijn ouders heetten Abraham de Vries en Maria de Jong. Een paar jaar later trouwde Hijman de Vries met de twaalf jaar oudere Elizabeth Slier op 3 september 1879 te Rotterdam. Hij overleed op 61-jarige leeftijd te Rotterdam (Poortuugal. Zijn weduwe, inmiddels 73 jaar oud, trouwde in 1919 te Rotterdam met de 55-jarige Joannes Fehrenbach. [bron: archief van de krijgsraad Noord-Holland invnr.127, dossier 84, jaar 1875 en J.Giele, Arbeidersleven in Nederland 1850-1914 (Nijmegen 1979)]

Slaan van ambtenaar in functie

De Haarlemse militair Johannes Bartholomeus Kuckulus was ingedeeld bij het garnizoen te Amsterdam als soldaat bij het zevende regiment van de infanterie. Kuckulus was in 1871 's nachts op

stap gegaan en in een bordeel dronken geworden. De kroeg- en bordeelhoudster Cornelia Jacobs aan de Waterpoortsteeg te Amsterdam wilde hem uit haar bedrijf verwijderd hebben. Maar de dronken soldaat weigerde te gaan. Ze riep de nachtwacht Kier. De nachtwacht sleepte hem met geweld de kroeg uit. Op straat gekomen maande hij de soldaat om op te hoepelen, waarop deze zei: "Dat verdom ik", waarop hij de nachtwaker een klap in het gezicht gaf. Voor dit vergrijp moest hij voor de krijgsraad komen. Hij verklaarde dat hij zich niets kon herinneren. Hij kon het niet erkennen en ook niet ontkennen. Voor dit vergrijp kreeg hij twee maanden gevangenisstraf. Uit het dossier blijkt dat hij de zoon was van Joannes Kuckulus en Anna Catharina Vos. Hij was op 26-9-1842 geboren in de Grote Houtstraat, wijk 4 nr. 126. Zijn vader was broodbakker. Kuckulus was een kleine man hij had een lengte van 1.56 meter. In het dossier zit ook het strafregister van de soldaat. Hij was verschillende keren veroordeeld. Onder andere voor het hebben van een venerische ziekte terwijl hij dit niet gemeld had. (Straf vier dagen politiekamer op de kazerne). Hij was ook als eens slapend op de wacht aangetroffen. Hiervoor kreeg hij acht dagen gevangenisstraf. Voor het ontwijken van een visitatie van de dokter kreeg hij vier dagen kwartierarrest op de kazerne. Ook had hij eens gevochten op de kazerne. Daarvoor kreeg hij achtdagen politiekamer. Uit het bevolkingsregister van Haarlem blijkt dat zijn vader overleden was in 1856. Zijn moeder dreef sindsdien een kroeg aan het Spaarne. In 1877 vertrok zij naar Rotterdam. Hoe het verder met Kuckulus is gegaan is niet bekend. [bron: archief krijgsraad inv 120, dossier 25, jaar 1871]

Ontucht op de slaapzaal

Johannes Antonie Ruijs, was sinds 1871 in militaire dienst. Hij was 22 jaar en kanonnier 2^e klas bij het 1^e vesting regiment, gelegerd te Amsterdam. In 1875 was hij op exercitie in een kamp in Zeist. Toen daar de hoornblazer Rijks jammerde dat hij zijn deken miste, nodigde hij hem uit om onder dezelfde deken te komen liggen. Toen hij werd betrapt op het bedrijven van ontucht hoorn onder de deken met de hoornblazer, werd hij opgepakt. Hij werd veroordeeld wegens openbare schennis van de eerbaarheid. Hij werd vervallen verklaard van de militaire stand en kreeg een gevangenisstraf opgelegd van één jaar. Hiervan moest hij een half jaar in eenzame opsluiting doorbrengen. Hij was te Amsterdam geboren en de zoon van de zeeman Johannes Antonie Ruijs en Hendrina Vonk. Soldaat Johannes Antonie Ruijs trouwde op 11 oktober 1877 te Amsterdam met de acht jaar oudere dienstbode Maria Carolina Gerarda Gelinde. Hij was inmiddels banketbakker van beroep. [bron: archief Krijgsraad Noord-Holland inv.nr. 127, dossier 88]

Ruzie en Moord in de kazerne

De 23 jarige sergeant Jacob Hendrik Kleian, sergeant bij de mineurs en sappeurs, was in 1875 gedetineerd te Haarlem. Hij was geboren te Neuzen (Terneuzen). Kleian kreeg ruzie op de kazerne te Utrecht met kameraad sergeant Hellegers. Ze vochten in de slaapkamer en werden een paar keer door andere kamergenoten uit elkaar gehaald. Kleian bleef woedend op de andere sergeant. Hij liep naar zijn kist in de woonkamer van de onderofficieren en pakte hier wat uit. Getuigen hoorden hem naar de slaapkamer lopen van de onderofficieren en hoorden twee schoten afgaan. Zowel Hellegers als de gedetineerde waren gewond door een schot. Hellegers is kort daarop overleden. Kleian had twee karabijnen geladen en eerst op Hellegers geschoten en toen op zichzelf. Toen hij wakker werd in het hospitaal de volgende dag kon hij zich niets herinneren. Hij was stomdronken geweest. Aanvankelijk werd hij tot twintig jaar gevangenisstraf veroordeeld en vervallen verklaard van de militaire stand; In hoger beroep werd zijn straf verlaagd door het Hoog Militair gerechtshof tot 15 jaar gevangenisstraf. [bron: archief krijgsraad inv 127, dossier 83 [jaar 1875]

Met dank aan alle vrijwilligers die hebben meegedaan aan het toegankelijk maken van dit archief.

Annabella Meddens-van Borselen

(Noord-Hollands Archief)